

**Το μοντέλο επιμόρφωσης των εκπαιδευτικών πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης
στο Πρόγραμμα «ΜΕΛΙΝΑ – Εκπαίδευση και Πολιτισμός»**

εισήγηση του Μένη Θεοδωρίδη που πραγματοποιήθηκε στο πλαίσιο του Πανελληνίου Συνεδρίου «Μουσεία και Εκπαίδευση», το οποίο συνδιοργάνωσαν τα Παιδαγωγικά Τμήματα του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας και το ICOM-Διεθνές Συμβούλιο Μουσείων, Ελληνικό Τμήμα, Βόλος, 9-11 Νοεμβρίου 2007.
(πρόκειται να δημοσιευτεί στα πρακτικά του συνεδρίου)

Εισαγωγικά και για όσους δεν γνωρίζουν το πρόγραμμα αυτό, ας επισημανθεί ότι πρόκειται για μία κοινή δράση των υπουργείων Παιδείας (ΥΠΕΠΘ) και Πολιτισμού (ΥΠΠΟ) που το 1994, αμέσως μετά το θάνατο της Μελίνας Μερκούρη, ανατέθηκε σε μία ανεξάρτητη επιτροπή από καλλιτέχνες και εκπροσώπους των δύο υπουργείων, με σκοπό την ενίσχυση των θεμάτων πολιτισμού μέσα στην καθημερινή σχολική πράξη.

Πραγματοποιήθηκαν διάφορες δραστηριότητες, οι κυριότερες από τις οποίες ήταν η επιμόρφωση εκπαιδευτικών της Πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης σε θέματα αισθητικής αγωγής, η σχεδίαση και παραγωγή ανάλογου εκπαιδευτικού υλικού και η ενίσχυση των προϋποθέσεων για επισκέψεις των Δημοτικών σχολείων σε χώρους πολιτισμικής αναφοράς. Μία αρκετά ολοκληρωμένη εικόνα της δραστηριότητας του προγράμματος μπορεί κανείς να έχει ανατρέχοντας στην ιστοσελίδα www.prmelina.gr.

Ως προς το χαρακτήρα της επιμόρφωσης, θα μπορούσαμε να διακρίνουμε τέσσερις περιόδους εφαρμογής του προγράμματος:

Περίοδος 1995-2001: Το πρόγραμμα εφαρμόζεται σε 92 πιλοτικά Δημοτικά σχολεία σε όλη την Ελλάδα και σε 2 Δημοτικά σχολεία της Κύπρου. Οι εκπαιδευτικοί των σχολείων αυτών, χωρισμένοι σε ομάδες ανάλογα με την τάξη στην οποία δίδασκαν, έρχονταν στην Αθήνα όπου παρακολουθούσαν σεμινάρια και εργαστήρια. Κατά την πιλοτική αυτή περίοδο, παρά το γεγονός ότι οι θεμελιώδεις μεθοδολογικές επιλογές -που θα δούμε παρακάτω- είχαν ήδη διατυπωθεί (Νίκος Παΐζης – Μένης Θεοδωρίδης, Πρόγραμμα ΜΕΛΙΝΑ: Εκπαίδευση και Πολιτισμός, έντυπο ΥΠΕΠΘ - ΥΠΠΟ - ΓΓΛΕ, Αθήνα 1995),

το περιεχόμενο των εργαστηρίων, οι δραστηριότητες και οι επιμέρους διαδικασίες ακολουθούσαν μία πορεία αναζητήσεων και διαμόρφωσης.

Περίοδος 2001-2003: Η εμπειρία της πρώτης περιόδου οδήγησε στην οριστική μορφή του Προγράμματος Σπουδών, της διάρκειας και του προβλεπόμενου τρόπου παρακολούθησης των εργαστηρίων, των δραστηριοτήτων «σύνθεσης» στα εργαστήρια των τεχνών κ.λπ., που θα αποτελούσαν πλέον την ολοκληρωμένη πρόταση του Προγράμματος για την επιμόρφωση των δασκάλων σε θέματα αισθητικής αγωγής. Έτσι η προβλεπόμενη ύλη και οι δραστηριότητες οργανώθηκαν σε δέκα Σαββατοκύριακα (το καθένα περιελάμβανε εργασίες περίπου 18 διδακτικών ωρών), καταναμημένα σε δύο χρόνια.

Με τον τρόπο αυτό λειτούργησαν δύο πλήρεις κύκλοι επιμόρφωσης στα Χανιά της Κρήτης, τους οποίους παρακολούθησαν οι εκπαιδευτικοί περίπου 30 Δημοτικών σχολείων.

Περίοδος 2003-2004: Το ίδιο μοντέλο επιμόρφωσης εφαρμόζεται ταυτόχρονα για τους εκπαιδευτικούς 20 Δημοτικών σχολείων στη Ζάκυνθο, 20 Δημοτικών σχολείων στην Καβάλα και 20 Δημοτικών σχολείων στη Δράμα. Το Φεβρουάριο του 2004 η εφαρμογή αυτή διακόπτεται και το Πρόγραμμα «ΜΕΛΙΝΑ – Εκπαίδευση και Πολιτισμός», ως κοινή δράση των ΥΠΕΠΘ και ΥΠΠΟ, αναστέλλει τη δραστηριότητά του.

Περίοδος 2007-2008: Με αρχική πρωτοβουλία της ΟΙΕΛΕ (Ομοσπονδία Ιδιωτικών Εκπαιδευτικών) και στήριξη της ΓΣΕΕ, ξεκινούν δύο κύκλοι (Αθήνα και Θεσσαλονίκη) επιμόρφωσης εκπαιδευτικών Πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης. Η προβλεπόμενη ύλη και οι δραστηριότητες οργανώνονται τώρα σε επτά Σαββατοκύριακα, καταναμημένα στη διάρκεια ενός έτους. Ταυτόχρονα, επιχειρούνται διάφορες νέες δραστηριότητες και κυρίως ένα σύστημα ομαδικών εσωτερικών αξιολογήσεων, τόσο των εργαστηρίων όσο και των εργασιών που κάθε επιμορφωμένος υποβάλλει. Ας επισημανθεί ότι στην περίοδο αυτή, πέραν των δύο κύκλων επιμόρφωσης, δεν λειτουργεί κανένα όργανο διαχείρισης ή σχεδιασμού άλλων δραστηριοτήτων του Προγράμματος.

Η συνοπτική αυτή αναδρομή, καθώς και τα στοιχεία που αναφέρονται στην ιστοσελίδα www.prmelina.gr δίνουν, πιστεύω, τις απαραίτητες πληροφορίες για τη δομή και τον χαρακτήρα της επιμόρφωσης. Αξίζει όμως να σταθούμε στις μεθοδολογικές και

«φιλοσοφικές» επιλογές, οι οποίες αποτέλεσαν τη στοχοθεσία του προγράμματος και διαμόρφωσαν τη σημερινή του εικόνα.

Εξαρχής έγινε προσπάθεια ώστε να έχουν οι εκπαιδευτικοί μία στοιχειώδη εξοικείωση με πολλές, διαφορετικές μορφές καλλιτεχνικής έκφρασης, μέσα από τις οποίες όμως να προκύπτει μία «συνολική εικόνα» για το ρόλο της τέχνης τόσο στην πορεία του πολιτισμού όσο και στην καθημερινή ζωή. Έτσι συγκροτήθηκαν τα πέντε εργαστήρια τέχνης που αποτέλεσαν τη ραχοκοκαλιά της επιμόρφωσης:

- εργαστήριο εικαστικών (με θέματα όπως: αντίθεση, χρώμα, σημείο-γραμμή-σχήμα, υφή, τρίτη διάσταση, προοπτική κ.λπ.)
- εργαστήριο μουσικής (με θέματα όπως: ήχος, αυτοσχέδια μουσικά όργανα, μουσικές ακροάσεις, μουσικές κατασκευές - τα δομικά στοιχεία του μουσικού έργου, συνθέτες του 20^{ου} αιώνα κ.λπ.)
- εργαστήριο θεάτρου (με έμφαση, κατά την περίοδο '96-'03, στα στάδια του θεατρικού παιχνιδιού. Κατά την περίοδο '07-'08 επιχειρήθηκε η συνολική προσέγγιση της θεατρικής έκφρασης με θέματα όπως: συμβάν, αυτοσχεδιασμός, μεταμορφώσεις, εσωτερικός μονόλογος, θεατρικός λόγος κ.λπ.).
- εργαστήριο χορού-κίνησης (με θέματα όπως: φόρμες-σχήματα, χρόνος, δυναμική και ποιότητα της κίνησης, μη μιμητική κίνηση, ανθρώπινες σχέσεις μέσα από τη διαδραστική κίνηση σωμάτων κ.λπ.)
- εργαστήριο οπτικοακουστικής έκφρασης (με θέματα όπως: «πραγματικότητα και διαμεσολάβηση» – θεμελιακές έννοιες της οπτικοακουστικής παιδείας, η έννοια του κάδρου και η έννοια του πλάνου, δραστηριότητες παραγωγής οπτικοακουστικού έργου, ο ήχος, δραστηριότητες μελέτης του έτοιμου οπτικοακουστικού έργου, οπτικοακουστική αφήγηση κ.λπ.)

Σε κάθε επιμορφωτική συνάντηση (ένα Σαββατοκύριακο, δηλ. περίπου 18 διδακτικές ώρες) οι εκπαιδευτικοί παρακολουθούν διαδοχικά **και τα πέντε** εργαστήρια. Στο σύνολο της τρέχουσας επιμόρφωσης προβλέπονται τέσσερις τέτοιες συναντήσεις για τα εργαστήρια τέχνης (τα υπόλοιπα τρία Σαββατοκύριακα αφιερώνονται σε θέματα παιδαγωγικής κατάρτισης που κρίθηκαν απαραίτητα για την παιδαγωγική στήριξη των δραστηριοτήτων αισθητικής αγωγής).

Έτσι, στην πορεία της επιμόρφωσης, καθένα από τα πέντε παραπάνω εργαστήρια τέχνης -μέσα από το δικό του, ιδιαίτερο χώρο καλλιτεχνικής έκφρασης- έχει την ευκαιρία να εργαστεί με τους εκπαιδευτικούς που συμμετέχουν στο πρόγραμμα, τέσσερις φορές. Μέσα από τις τέσσερις αυτές συναντήσεις κάθε εργαστήριο τέχνης επιδιώκει:

- τη γνωριμία με τα θεμελιώδη εκφραστικά μέσα και εργαλεία του χώρου του
- τη γνωριμία (όπου αυτό είναι εφικτό) με τα θεμελιώδη δομικά στοιχεία της αντίστοιχης τέχνης
- τη γνωριμία (όσο αυτό είναι εφικτό) με ένα μικρό αριθμό χαρακτηριστικών έργων της αντίστοιχης τέχνης και τη συζήτηση, μεταξύ των εκπαιδευόμενων, των προσωπικών τους εντυπώσεων για τα έργα αυτά.

Για την επεξεργασία αυτών των τριών στόχων, κάθε εργαστήριο προβλέπει δραστηριότητες ομαδικής καλλιτεχνικής έκφρασης και συστηματική ανταλλαγή απόψεων (διατύπωση κριτικού λόγου). Επιπλέον, οι εκπαιδευτικοί που συμμετέχουν καλούνται σε ειδικά σχεδιασμένες δραστηριότητες ομαδικής καλλιτεχνικής έκφρασης με κοινό θέμα -για όλα τα εργαστήρια- (δραστηριότητες «σύνθεσης»), όπου γίνεται προσπάθεια να συνειδητοποιήσουν:

- προβλήματα που συνεπάγεται κάθε απόπειρα καλλιτεχνικής δημιουργίας και ιδιαίτερα της συλλογικής καλλιτεχνικής δημιουργίας
- κοινούς άξονες στις διάφορες, πολύ διαφορετικές, μορφές καλλιτεχνικής έκφρασης
- την ασάφεια-πολυσημία που, σε κάθε μορφή καλλιτεχνικής έκφρασης, επιτρέπει πολλαπλές αναγνώσεις.

Σε όλη τη διάρκεια της επιμόρφωσης επισημαίνεται στους εκπαιδευτικούς που παρακολουθούν, ότι η εξοικείωση με την καλλιτεχνική έκφραση, αποτελεί προσωπική

τους πολιτισμική και εκπαιδευτική σκευή. Οι εμπειρίες και τα βιώματά τους κατά την επιμόρφωση, δεν αποβλέπουν σε συγκεκριμένες δραστηριότητες που καλούνται να εφαρμόσουν πιστά μέσα στην τάξη. Απεναντίας, η εξοικείωσή τους με διαδικασίες καλλιτεχνικής έκφρασης και μη λεκτικής επικοινωνίας θα αποτελέσουν εφόδιό τους εφόσον θελήσουν να επιχειρήσουν τη σχεδίαση δικών τους ανάλογων δραστηριοτήτων μέσα στην τάξη τους.

Όπως αναφέρθηκε παραπάνω, η επιμόρφωση περιλαμβάνει και τρεις συναντήσεις (κάθε συνάντηση-Σαββατοκύριακο προβλέπει περίπου 18 διδακτικές ώρες), όπου πραγματοποιούνται εργαστήρια για θέματα παιδαγωγικής κατάρτισης τα οποία κρίθηκε ότι επιδρούν καθοριστικά στις δραστηριότητες αισθητικής αγωγής. Τέτοια θέματα είναι:

- χρήση εποπτικών μέσων διδασκαλίας, αξιοποίηση έτοιμου εκπαιδευτικού υλικού και παραγωγή αυτοσχέδιου εκπαιδευτικού υλικού σύμφωνα με τις καθημερινές εκπαιδευτικές ανάγκες
- διαχείριση ομαδικών δραστηριοτήτων και διαμόρφωση εκπαιδευτικού πλαισίου σύμφωνα με τη μεθοδολογία της Μεθόδου Project
- μελέτη θεμάτων τοπικής ιστορίας και μεθοδολογία επισκέψεων σε χώρους πολιτισμικής αναφοράς.

Μέσα από την επεξεργασία των θεμάτων αυτών, επιδιώκεται η ανάπτυξη γενικότερων δεξιοτήτων που συχνά αποτελούν το «κλειδί» για την ένταξη και επιτυχία δραστηριοτήτων αισθητικής αγωγής στο σχολείο:

- διαχείριση ομαδικών δραστηριοτήτων μέσα στην τάξη
- ενίσχυση των συνεργασιών μεταξύ των δασκάλων αλλά και των συνεργασιών τους με τους δασκάλους ειδικότητας έτσι ώστε κατά την εφαρμογή δραστηριοτήτων αισθητικής αγωγής να αξιοποιείται όλο το δυναμικό του σχολείου καθώς και το ευρύτερο, κατά το δυνατόν, δυναμικό της κοινότητας γύρω από το σχολείο (γονείς και συγγενείς, γειτονικοί επαγγελματίες, τοπικοί φορείς κ.λπ.)
- αξιοποίηση των εποπτικών εργαλείων στην καθημερινή διδακτική πράξη και αξιοποίηση κάθε είδους πολυτροπικού εκπαιδευτικού υλικού που εισάγει

απρόβλεπτα ερεθίσματα και καινοτομικά στοιχεία στην καθημερινότητα της σχολικής ζωής

- αξιοποίηση των συναισθηματικών διαύλων επικοινωνίας ως εκπαιδευτικού εργαλείου ιδιαίτερης διδακτικής αξίας. Οι διάυλοι αυτοί, κατά το πρότυπο της καλλιτεχνικής έκφρασης, θα πρέπει να εμπεριέχουν ασάφεια και να προβλέπουν βαθμούς εναλλακτικών αναγνώσεων.

Έγινε συνειδητή προσπάθεια ώστε το συνοδευτικό υλικό, ιδιαίτερα των δραστηριοτήτων που σχετίζονται με τα «γνωστικά» μαθήματα (γλώσσα, μαθηματικά, φυσικές επιστήμες αλλά και γενικότερα όλα τα μαθήματα του επίσημου Προγράμματος Σπουδών), να ενθαρρύνει τις διαφορετικές οπτικές πάνω στο ίδιο θέμα («Βροχές **κάθε λογής**», «Τοπία πριν από τη βροχή», διαφορετικές αναγνώσεις των στατιστικών στοιχείων μιας πόλης, «Μηνύματα» κ.λπ.). Αυτό το συνοδευτικό εκπαιδευτικό υλικό που σχεδιάστηκε από το Πρόγραμμα και διανεμήθηκε στα πιλοτικά σχολεία, συχνά λειτούργησε ως ερέθισμα προς τους εκπαιδευτικούς προκειμένου να επιχειρήσουν τη σχεδίαση και παραγωγή ανάλογου, δικού τους εκπαιδευτικού υλικού, με αξιόλογες προτάσεις και δραστηριότητες που κινητοποίησαν ολόκληρη τη σχολική κοινότητα. Μάλιστα, κατά την πρώτη και τη δεύτερη περίοδο εφαρμογής του Προγράμματος, στο τέλος κάθε σχολικής χρονιάς, προβλέπονταν η Συνδιάσκεψη όπου εκπαιδευτικοί από όλα τα πιλοτικά σχολεία παρουσίαζαν στους συναδέλφους τους εκπαιδευτικό υλικό δικής τους σχεδίασης. Στην τρέχουσα εφαρμογή του Προγράμματος, έχει προβλεφθεί μια αντίστοιχη δραστηριότητα σχεδίασης μαθήματος και ανταλλαγής απόψεων μέσα από μια διαδικασία εσωτερικής αξιολόγησης.

Σε γενικές γραμμές παρουσιάστηκαν οι άξονες της επιμόρφωσης του Προγράμματος «ΜΕΛΙΝΑ – Εκπαίδευση και Πολιτισμός». Συνολική διαπίστωση από τις μαρτυρίες των εκπαιδευτικών, ήταν όχι τόσο η συνειδητή -και πάντως μη ανιχνεύσιμη- εξέλιξή τους σε θέματα τέχνης, όσο η μετακίνησή τους ως προς την καθημερινή διδακτική πράξη και η θετική τους διάθεση-στάση απέναντι σε διδακτικούς νεωτερισμούς που παλαιότερα, κατά τα λεγόμενά τους, αντιμετώπιζαν με επιφύλαξη ή καχυποψία.

Ίσως δεν είναι σαφές αν καταφέραμε «να πούμε σπουδαία πράγματα» στους ήδη ανήσυχους και υποψιασμένους, στους ενθουσιώδεις εκπαιδευτικούς. Εκείνο που κυρίως επιδιώξαμε ήταν να κινητοποιήσουμε δημιουργικά τους διστακτικούς, τους τυχόν «εγκλωβισμένους» μέσα στη ρουτίνα της καθημερινότητας καθώς και τους λιγότερο πρόθυμους για «καινοτομίες» συναδέλφους, που θέλησαν να μας εμπιστευτούν.